



# 3 jaar

## Heemkundekring Sankt-Tolbert Vaals

Nieuwsbrief Nummer 36 – September 2012

### Winkelhart van vroeger

De Maastrichterlaan is nu de winkelstraat in Vaals. Jaren geleden vormden de Kerkstraat, de Tentstraat en de Akenerstraat echter het winkelhart van Vaals. In elk pand zat wel een winkeltje of een café. Nu zijn er nog een paar kleintjes over.

De redenen voor de teloorgang zijn divers. Genoemd wordt de 'mislukte' herconstructie van de Kerkstraat en Tentstraat in 1979, waardoor de 'loop' van het winkelend publiek zich verplaatste. Mede ook omdat supermarkt Souren C1000 (Tentstraat) zich vestigde op het parkeerterrein aan het begin van de Kerkstraat straat bij de voormalige tennishal.



Lees ook het artikel van Merel Visscher in Dagblad De Limburger:

<http://www.sankttolbert.nl/publica>

[ties/persberichten/images\\_en\\_pdf/Winkelhart%20van%20vroeger.pdf](http://www.sankttolbert.nl/publicaties/persberichten/images_en_pdf/Winkelhart%20van%20vroeger.pdf)

### Nostalgie uit de Kerkstraat (circa 1953)



Van boven naar beneden waren vroeger in de straat café De Schatull, ijssalon

Damek, Oudelhoven schrijfwaren (tegenwoordig de AOK), Vaalser Bazar, juwelierszaak Luppen, vishandel Bemelen, kapsalon Jungbluth, drogisterij Gillissen en kantoorboekhandel Thoma. De levensmiddelenzaak van Hubert Lamberts en de slagerij Drielsma waar later ook nog korte tijd Albert Heijn was gevestigd. Verder de schoenenwinkel van de Gebr. Kremer, sigarenzaak Richard Schlenter en ijzerhandel

Wiel Mommer. Naast de reeds genoemde slagerij Drielsma waren er ook nog de slaggers Schlenter en Habets. Tegenover de kerk de groente-, fruit- en levensmiddelenzaak van Zeegers. Souren Schijns verkocht dames- en herenkleding. Er was de Middenstandsbank gevestigd en mej. Van Mulken runde een sigarenzaak. In het huis tegenover de Lindenstraat, ook wel "Der Antonius" genoemd verkocht mevr. Aussems hoeden en runde later een winkeltje van Jamin. Carl Jongen had een zaak van hoeden en overhemden voor heren. De levensmiddelenzaak van Voncken was gevestigd waar nu een tandartsenpaktijk is geopend. Wiel Zeegers verkocht groente, fruit en levensmiddelen. Voorts was er kapsalon Bruls, sigarenmagazijn Mond en de textielzaak van Heijenrath. Verder waren er nog een drietal kloosters.

(Tekst en foto: Herbert Kuijpers)

### Verleden&Heden

In december 2012 verschijnt deel 14 van V&H. Dit zal weer een heel bijzondere uitgave worden. In vorige nieuwsbrieven heeft de redactie reeds enkele intro's over diverse artikelen geschreven. In deze wijst zij de lezers op verhalen over families / personen die in het jaarboek voorkomen:

Het verhaal van Wiel Eijkenboom, van textielarbeider tot mijnwerker in België; Het

bewogen leven van Caspar Niessen; Het verhaal van dpl. korp. Leo Phijl, gesneuveld in een zinloze strijd; Jef Loo, dichter en schrijver uit Vijlen; Kroniek van het ondernemersgezin Leenders-Krout; Reconstructie van het korte leven van Joep Francotte.

Het boek verschijnt in een oplage van 400 ex., heeft plm 140 blz. en kost € 14,50 (voor leden € 12,50).

## Oud-Duits / Sütterlin-cursus

Deze cursus in het lezen van oud-Duits handschrift, ontwikkeld door Ludwig Sütterlin in het begin van de 20ste eeuw, wordt gegeven door de heer Peter Bertram. Veel oude Duitse stukken in het Sütterlinschrift zijn nog in omloop en kunnen door de huidige generatie niet meer worden gelezen.

Deze cursus is op de volgende dagen (begin

19.00 uur – ca. 20.30 uur). Locatie Óp Sankt Tolbert:

maandag 15.10, donderdag 17.10. maandag 22.10, donderdag 24.10.

Aanmelding is nog mogelijk bij het secretariaat.

Kosten: € 5,00 voor de hele cursus.

Lees ook:

<http://nl.wikipedia.org/wiki/S%C3%BCtterlin>

## Mannenkant en vrouwenkant



Bij een dienst in de St. Pauluskerk (deze neogotische kruisbasiliek werd gebouwd in de jaren 1892-'93 naar een ontwerp van Joh. Kayser) gaan mannen ook nu nog vaak rechts en vrouwen links van het middenpad zitten. Tot begin jaren '60 van de 20e eeuw was het in de rooms-katholieke kerken gebruikelijk dat de mannen en vrouwen gescheiden plaatsnamen in de kerkbanken. Hoewel dit gebruik is opgeheven is het nog wel aanwijsbaar. In veel katholieke

kerken zijn namelijk de vrouwelijke heiligen afgebeeld ter linkerzijde en de mannelijke ter rechterzijde van de kerk, ook in de St. Pauluskerk Vaals. Links bevindt zich namelijk het beeld van de H. Maagd, de patroonheilige van vrouwen. Terwijl rechts meestal een mannelijke patroonheilige te zien is, zoals de H. Jozef. Zo kun je als man dan wel als vrouw kijken naar de patroonheilige die past bij jouw mannelijkheid of vrouwelijkheid. De plaatsing van vrouwen aan de linkerkant in de kerk had veel te maken met de positie van de vrouw en hoe er naar links gekeken werd. Links vertegenwoordigde in de kerkelijke leer het tweede stadium van de schepping, Er zijn in de loop van de geschiedenis een hoop religies, culturen en filosofische stromingen geweest die uitgingen van een model van tegenstellingen die grofweg goed en kwaad inhielden. Links stond gelijk aan het kwaad, zwakte, het duister, het vrouwelijke en de duivel. Rechts stond gelijk aan goedheid, kracht, licht, het mannelijk en God.

## Citaat

*“Voor Bonifacius waren eiken afgodsbomen, ten tijde van de reformatie stonden eiken voor ‘paapsche stoutigheden’.”* (Volkskrant 18-8-2012)

## Hondsberg

De Hondsberg ligt achter het huidige politiebureau aan de Oude Akerweg in Vaals, daar waar nu een voetbalveldje is. De naam Hondsberg, (Hundsberg, Hundtberg, Honsberg) voert mogelijk terug op het feit dat hier in vroegere tijd een galg zou hebben gestaan, maar dat is niet aangetoond. De naam staat in diverse akten. Zie ook Verleden&Heden nr. 11: 'Veld- en vloernamen in Vaals inclusief Wolfhaag en Raren', door Herbert Kuijpers. In 'Der brand van Bellent' (F. Schleiden 1927), een toneelstuk in het Vijlens dialect dat een gebeurtenis uit 1740 weergeeft, komt de Hondsberg voor als executieplaats. Of dit fictie is, gebaseerd op overlevering, of gedocumenteerde waarheid, is waarschijnlijk niet meer te achterhalen:



“Der wit wie drissig Joar heiveur der Schiffelder gehange woat op 'n Hondsberg i Vols, onschödig aageklagt en wiej getügt woat tägenem en wiej 't oet is koame,

dat 'n bende Bokkeriejer hau gemoat, nit häe – Ocherm! Zing frau sctorf schnak noa höm, ganz plötslich van 't Leed en va de Schand.”

Het drama in 3 bedrijven eindigt met:

“t Gericht zal zienze loop ha. Dat mot ezoe zieë. Ö wäet opgehange op 'n Hondsberg i Vols. Lot ver bäene, nobere, dat dè erme Schwerver wente a gen galg hingt, òch mòg hüre, de Wöt die der Schäecher (*naast Jezus gekruisigde misdadiger, moordenaar*) hoet an 't Krütz: Hÿj noch zölste bei mich zieë in 't Paradies!“

## Uurwerk uit 1792

Het geheel in verval geraakte uurwerk uit 1792 van de Gemeentetoren (toren van de vroegere St. Pauluskerk op de hoek Kerkstraat-Tentstraat)

is door Mathieu Oudelhoven († 1996) helemaal gerestaureerd en te bezichtigen in de 'nieuwe' St. Pauluskerk in de Kerkstraat Vaals. Het oude uurwerk staat achter in de kerk tentoongesteld. Vermoedelijk in de 19de eeuw kreeg de toren een klok met uurwerk en wijzerplaat, waarop na de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) ook de toentertijd ingevoerde zomertijd d.m.v. een speciale rode wijzer was af te lezen. De wijzerplaat en de wijzers zijn niet verloren gegaan en zijn tegenwoordig in beheer van de Heemkundekring Sankt Tolbert Vaals.



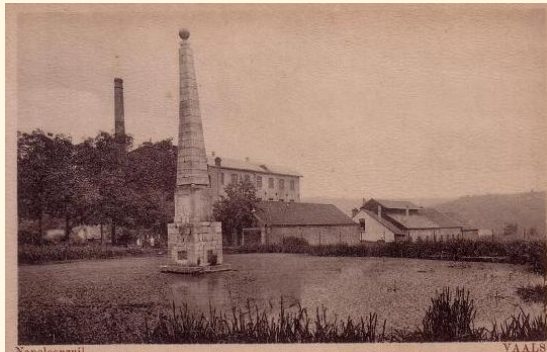
(Foto: Dolf Baltus)

## Boek St. Martinuskerk Vijlen

U kunt intekenen voor het boek van Frans Crutzen over de St. Martinuskerk van Vijlen dat eind van dit jaar zal verschijnen. De prijs voor dit boek van ca. 150 blz. zal € 16 bedragen. Voor

intekenen kunt u terecht in de pastorie Vijlen op dinsdag van 18.00-18.45 uur en vrijdag van 11.00-12.00 uur.

## Napoleonzuil



De Obelisk werd vroeger de Napoleonzuil (Foto 1928) genoemd, omdat het verhaal ging dat deze zuil werd opgericht ter ere van de echtgenote van Napoleon, Joséphine de Beauharnais. Maar met Napoleon heeft deze zuil niets te maken. De Obelisk werd geplaatst in 1790, toen Napoleon nog een relatief onbekend officier in het Franse leger was, door von

Clermont als modieuze tuinversiering in de vijver, tevens noordelijk uiteinde van zijn uitgebreide tuinen. Ook het hoge fabrieksgebouw dat achter de Obelisk te zien is werd gebouwd door von Clermont.

Dr. J. Belonje heeft in 1946 en 1947 enig speurwerk verricht om erachter te komen wat dat in de Vaalser mond als 'Napoleonzuil' bekend staande monument eigenlijk was. Hij heeft toen de hulp van A. Deliège en F. Wintgens ingeroepen om een duidelijk beeld te krijgen van de ornamenten en inscriptie. F. Wintgens heeft begin januari 1946, dank zij het toevriezen van de vijver, een tekening van 'de vaas' met inscriptie gemaakt. In het archief van Roermond zijn aantekeningen en schetsen bewaard gebleven, plus aardige brieven van en aan A. Deliège en F. Wintgens. (Gegevens van Wim Thijssen; het hele verhaal wordt gepubliceerd in *Verleden&Heden* nr. 14)

## Herdenking bevrijding Vaals

Op vrijdag 19 oktober 2012 vindt er om 18.00 uur een korte herdenking plaats bij het oorlogsgraf op het kerkhof aan de Seffenterstraat. Herdacht wordt de bevrijding van Vaals op 19 oktober 1944, de hier begraven

militairen en een verzetstrijder uit WOII. De gemeente Vaals heeft dit graf in 2010 laten restaureren en de drie scholen 'De Cathabel, De kleine Wereld, Op de Top' hebben dit graf geadopteerd.

## Vol(s)zin

D'r mënsj kriet 't laeve jejoovve, 't is wiesjtjesj dat hae tsiettiesj weest, wat hae mit dat jesjènk wonder deet, vöärdat 't hem werm waedt jenomme. (Hans Jussen)

## Vaals literair

In 2011 won Marente de Moor (woont in Mechelen-Schweijberg) met 'De Nederlandse Maagd' de AKO Literatuurprijs. Het is een zinnelijke en volle roman, die zich grotendeels afspeelt in de grensstreek. Hierover schrijft zij: "Steden aan de grens, wat moet je ermee. Het is

daar alsof iedereen alleen maar haast heeft, alsof niemand ooit de moeite neemt om te blijven. Vaals, Eijsden, Kerkrade, provisorische nederzettingen op doorgaande wegen. Het land eromheen is altijd een slagveld geweest, de aarde door het bloedvergieten vruchtbaar geworden."

## Studente doet onderzoek

Inge Davis studeert cultuurwetenschappen aan de Universiteit van Maastricht. In haar stageperiode van november 2012 t/m januari 2013 doet zij historisch onderzoek naar de authenticiteit van de voormalige Lutherse Kerk

(tegenwoordig Kopermolen). Zij raadpleegt o.a. het archief van heemkundekring Sankt Tolbert. Daarnaast heeft zij beloofd een artikel over haar bevindingen te schrijven voor Verleden&Heden nr. 15 (2013).

## Protestantse begraafplaats – een reactie op Nieuwsbrief 35

Peter Meesters: "Als de Protestantse Gemeente geen geld/mensen/zin meer heeft om "hun" eigendommen te onderhouden moeten ze de boel overdragen en niet vergaderen totdat alles vanzelf in elkaar valt. Het onkruid wordt nu niet gewied omdat "het onderzoek" nog niet is afgerond of de andere instantie niet tijdig reageert. Ik meen me te herinneren dat een dergelijk onderzoek ook al in de jaren tachtig heeft plaatsgevonden. Weet 't niet zeker. Toen was namelijk ook al ophef hierover.

De gemeente Vaals heeft o.a. mogelijkheden in het kader van re-integratietrajecten mensen uit de Bijstand te werven. Tevens kunnen zij jongeren inzetten vanuit HALT-trajecten. Zowel de PG als de gemeente Vaals kunnen via de Vrijwilligersbank, die gesubsidieerd / geëxploiteerd wordt door de gemeente, vrijwilligers werven. De gemeente werkt er zelfs aan mee dat via deze bank horecamedewerkers



voor commerciële bedrijven worden geworven. Maar het meest efficiënt zou het gewoon zijn als de PG en/of gemeente Vaals opdracht geven aan een onderhoudsbedrijf om 2x per jaar een goede onderhoudsbeurt uit te voeren."

## Heemkundeboekje Nijswiller over 125-jarige harmonie Excelsior



Op zondag 26 augustus heeft de hkv Nijswiller haar nieuwe boekje gepresenteerd tijdens de jaarlijkse kunstmarkt nabij kasteel Nijswiller. In

het 100 pagina's tellend boekje is de geschiedenis beschreven van de 125-jarige harmonie Excelsior. Naast de ruim 90 afbeeldingen wordt in het boekje o.a. aandacht besteed aan het mysterie over het jaartal 1892 op het eerste drapeau, de successen, jubilea, belangrijke gebeurtenissen zoals de reis naar het Bretonse Paimpol in 1964.

Deel 3 van de serie *Nieswieler va vreuger bis noe*, dat in zijn geheel gewijd is aan de harmonie, is voor € 6,- verkrijgbaar bij boekhandel Wittem, buurtwinkel Weijenberg, Kerkstraat 4 te Nijswiller en de familie Weijenberg, Rijksweg 76, Nijswiller (tel. 043-4511638).

## Burendag

Heemkundekring Sankt Tolbert verzorgde op zaterdag 22 september (Burendag) voor de familiereünie Lamsfus (overburen in de Bloemendalstraat) een dia-presentatie van deze

straat en een rondleiding door de oude Vaalser dorpskern tot aan de Klèng Wach. Dit werd zeer gewaardeerd.

## Internet

- **Josje Gehlen:** <http://www.ans-online.nl/interview/josje-gehlen-zwart-omlijnde-spanning>
- **Vereniging Documentatie Prentbriefkaarten:** [www.prentbriefkaarten.info](http://www.prentbriefkaarten.info)
- **Euregionale wolroute:** [www.wollroute.net](http://www.wollroute.net) en <http://de.wikipedia.org/wiki/Wollroute>
- **De Maand van de Geschiedenis:** een jaarlijks terugkerend landelijk evenement. Ieder najaar

organiseren honderden musea, archieven en andere culturele instellingen speciale tentoonstellingen en activiteiten rond een wisselend thema. In 2012 is dat Arm & Rijk. De Maand van de Geschiedenis vindt plaats in oktober:  
<http://www.maandvandegechiedenis.nl/30201/nl/t-hema-arm-amp-rijk>

## Ledennieuws

### Nieuwe aanmeldingen:

Roger Caubo (Wijk bij Duurstede). *De vereniging heeft nu 220 leden.*

### Adreswijziging secretariaat Heemkundekring Sankt Tolbert Vaals:

Leo Junggeburst St. Jozefplein 67 6291 HH Vaals

### Dankbetuiging:

Monique en Jules Louvenberg – Cransveld danken iedereen van harte voor alle felicitaties en blijken van belangstelling b.g.v. van hun huwelijk. Een bijzonder woord van aan dank aan het bestuur en de leden van de archiefcommissie van Sankt Tolbert. Mede hierdoor werd onze trouwdag een onvergetelijke dag.  
*Jules en Monique*

## Activiteitenagenda

**Bijeenkomst van Heemkundekring Sankt Tolbert:** vrijdag 28 september om 19.30 uur Óp Sankt Tolbert.

**Thema-avond van 'De Auw Kapel' Lemiers:** maandag 1 oktober om 20.00 uur zaal Oud-Lemiers, Rijksweg 20.

**Cursus Sütterlin:** 15, 18, 22, 25 oktober van 19.00-20.30 uur Óp Sankt Tolbert.

**Herdenking bevrijding:** vrijdag 19 oktober om 18.00 uur bij het oorlogsgraf kerkhof Seffenterstraat Vaals

**Dialectavond:** zondag 21 oktober om 19.30 uur in het verenigingsgebouw Óp Sankt Tolbert

**Bijeenkomst van Heemkundekring Sankt Tolbert:** vrijdag 26 oktober om 19.30 uur Óp Sankt Tolbert.

## Speciale verjaardagen (70+) van Sankt Tolbert – leden

### Oktober 2012

Peter Bertram (8-10-1934)  
Hennie Offermanns-Junggeburst (10-10-1932)  
Jozef Janssen (17-10-1926)  
Peter Kohnen (20-10-1935).

*Allen van harte proficiat!*

*Leden die vermelding in deze rubriek niet op prijs stellen gelieven dit tijdig door te geven aan het secretariaat.*

## Reageren

De nieuwsbrief is een maandelijks uitgave van heemkundekring Sankt Tolbert (inhoud: Leo Junggeburst; opmaak Marcel Wolff). Wilt u meer weten over de heemkundekring Sankt Tolbert, een bijdrage leveren aan deze nieuwsbrief of heeft u een interessante mededeling, kijk dan op de website [www.sankttolbert.nl](http://www.sankttolbert.nl) of mail naar [sankttolbert@gmail.com](mailto:sankttolbert@gmail.com). De nieuwsbrieven staan ook in pdf-formaat op de website. Deze kunt u downloaden. Tevens kunt u op de site aangeven als u de nieuwsbrief niet meer wilt ontvangen.

